

**KONSTITUCINIO TEISMO TEISĖJŲ
TOMOS BIRMONTIENĖS IR ALGIRODO TAMINSKO
ATSKIROJI NUOMONĖ**

Dėl Konstitucinio Teismo 2010 m. vasario 3 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ konstitucinės justicijos byloje Nr. 36/2006-8/2009-49/2009

2010-02-05

Konstitucinis Teismas 2010 m. vasario 3 d. paskelbė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (toliau – ir Nutarimas), kuriame pripažino, kad Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis (Žin., 2004, Nr. 46-1498) ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos atlyginimo dydis, neprieštaravo Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Mūsų nuomone, Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės žalos atlyginimo dydis, prieštaravo Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Toliau pateikiame argumentus, kodėl šioje konstitucinės justicijos byloje tirtas teisinis reguliavimas turėjo būti pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijos 30 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

1. Pareiškėjai – Vilniaus apygardos teismas (prašymas Nr. 1B-25/2006), Marijampolės rajono apylinkės teismas (prašymas Nr. 1B-7/2009), Telšių rajono apylinkės teismas (prašymas Nr. 1B-62/2009) kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija, toliau – ir Įstatymas) 11 straipsnio 1 dalis, kurioje nustatyta, kad transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo suma dėl vieno eismo įvykio, nepaisant to, kiek yra nukentėjusių trečiųjų asmenų, yra 500 000 eurų dėl žalos asmeniui (tarp jų 500 eurų dėl neturtinės žalos padarymo) bei 100 000 eurų dėl žalos turtui, ta apimtimi, kuria, pasak pareiškėjo, nustatytas maksimalus 500 eurų neturtinės žalos dydis, neprieštaruoja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Pareiškėjai, *inter alia* Vilniaus apygardos teismas, teisinį reguliavimą atitikties Konstitucijai atžvilgiu ginčijo *inter alia* šiuo aspektu: „Maksimalios draudimo išmokos, atlyginant neturtinę žalą, sumos (500 EUR) nustatymas nesiderina su Konstitucija, ir visa Lietuvos teisine sistema, <...> įstatymas nesuteikia asmeniui, apdraudusiam savo civilinę atsakomybę, tinkamos draudiminės apsaugos.“ Pareiškėjai įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą teisinį reguliavimą ginčijo ir tuo aspektu, kad, nustačius maksimalų 500 eurų draudiko atlygintinos žalos dydį, nepaisoma protingumo ir teisingumo reikalavimų; pasak jų, „įstatymo 11 straipsnio 1 dalis, nustatanti maksimalų neturtinės žalos dydį, yra ribojanti nukentėjusiųjų bei apsidraudusių asmenų teises ir suteikianti privilegijas draudikui, kas yra kliūtimi vykdyti teisingumą“.

2. Taigi pareiškėjų prašymas, mūsų nuomone, traktuotinas kaip abejonė, ar galėjo įstatymų leidėjas iš maksimalios draudiko atlygintinos žalos asmeniui dydžio išskirti maksimalų atlygintinos neturtinės (moralinės) žalos dydį, nustatydamas jį kaip tūkstantąją dalį nuo visos atlygintinos žalos asmeniui.

Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas, nagrinėdamas pareiškėjų prašymą ištirti, ar įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalis ta apimtimi, kuria buvo nustatytas maksimalus 500 eurų draudiko atlygintinos neturtinės (moralinės) žalos dydis, neprieštaravo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, nevertino tokio nustatyto atlygintino maksimalaus neturtinės (moralinės) žalos dydžio santykio su turtinės (materialinės) žalos asmeniui atlygintinu maksimaliu dydžiu.

Nors pareiškėjai neginčijo įstatymų leidėjo teisės reglamentuojant transporto priemonių civilinės atsakomybės privalomojo draudimo santykius nustatyti maksimalius draudiko atlygintinos žalos dydžius, Konstitucinis Teismas Nutarime iš esmės apsiribojo šiuo tyrimo aspektu ir konstatavo, kad įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti transporto priemonių civilinės atsakomybės privalomąjį draudimą, kad, įstatymu įtvirtinus tokį privalomojo draudimo būdą, nepaneigiama asmens teisė reikalauti visišką žalą atlyginimo bendra tvarka, taip pat kad įstatymuose yra įtvirtinta asmens teisė papildomai apsidrausti civilinę atsakomybę (savanoriškuoju draudimu) didesnei draudimo sumai.

3. Konstitucinis Teismas, 2010 m. vasario 3 d. nutarime ginčijamą teisinį reguliavimą pripažindamas neprieštaraujančiu Konstitucijai, pateikė *inter alia* šiuos argumentus.

3.1. „Nustatydamas privalomojo draudimo pagrindus ir sąlygas, įstatymų leidėjas gali *inter alia* nustatyti maksimalias draudimo sumas; įstatymų leidėjas, nustatydamas *inter alia* tokį asmeniui padarytos žalos atlyginimo teisinį reguliavimą, kai tam tikri subjektai privalomojo draudimo sutarties pagrindu įsipareigoja atlyginti kito asmens padarytą žalą, neprivalo nustatyti tokių draudimo sumų, kurios įvykus draudžiamajam įvykiui visais atvejais užtikrintų visišką padarytos žalos atlyginimą, tačiau jis privalo nepaneigti konstitucinės asmens teisės reikalauti visiškai atlyginti jam padarytą žalą, *inter alia* kai draudimo sumos nepakanka padarytai žalai visiškai atlyginti, bendrais pagrindais, t. y. iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens“ (nutarimo IV konstatuojamosios dalies 4 punktas).

3.2. „<...> Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu, pagal kurį draudikas išmoka iki 500 eurų dydžio neturtinės žalos dydžio atlyginimą, siekiama sudaryti sąlygas draudikui ne išvengti asmeniui padarytos neturtinės žalos atlyginimo, kaip mano pareiškėjas, o vykdyti savo įsipareigojimus, priištus pagal sudarytą draudimo sutartį. Toks teisinis reguliavimas nepaneigia konstitucinės asmens teisės reikalauti visiškai atlyginti jam padarytą žalą bendrais pagrindais, t. y. iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens“ (nutarimo IV konstatuojamosios dalies 6 punktą).

4. Sutinkame su Konstitucinio Teismo argumentu, kad Įstatymo (2004 m. kovo 5 d. redakcija) 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtintu teisiniu reguliavimu nepaneigiama konstitucinė asmens teisė reikalauti visiškai atlyginti jam padarytą žalą bendrais pagrindais, tačiau šioje konstitucinės justicijos byloje šis argumentas nėra pakankamas, kad ginčijamas teisinis reguliavimas būtų pripažintas neprieštaraujančiu Konstitucijai.

4.1 Pažymėtina, kad Įstatymų leidėjas, Įstatymu ar Įstatymais reguliuodamas santykius, susijusius su asmeniui padarytos materialinės ir (arba) moralinės žalos atlyginimu, turi tam tikrą diskreciją, kiek jos neriboja Konstitucija (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Pritariame Konstitucinio Teismo pozicijai, kad Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies nuostata, įtvirtinanti asmens teisę į jam padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą, įpareigoja Įstatymų leidėją nustatyti pakankamas tos teisės įgyvendinimo priemones; Įstatymų leidėjas, vykdydamas pareigą priimti Įstatymą ar Įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui dėl jam padarytos žalos, naudodamasis jam suteikta diskrecija gali pasirinkti ir Įstatyme arba Įstatymuose įtvirtinti įvairius padarytos žalos atlyginimo būdus (nutarimo III konstatuojamosios dalies 7 punktą).

Taigi ginčijamame Įstatyme įtvirtinant transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo institutą yra įgyvendinama iš Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies kylanti Įstatymų leidėjo diskrecija nustatyti įvairius asmeniui padarytos žalos atlyginimo būdus. Kaip jau minėta, mūsų nuomone, Konstitucinis Teismas turėjo tirti ir tai, ar toks Įstatymų leidėjo pasirinktas žalos atlyginimo reguliavimas, kai Įstatymu nustatytas dėl eismo įvykio žalą patyrusiam asmeniui draudiko atlygintinos neturtinės (moralinės) žalos maksimalus dydis yra **tūkstanti kartų** mažesnis nei atlygintinos žalos asmeniui maksimalus dydis, yra konstituciškai pagrįstas.

4.2. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad saugant ir ginant žmogaus (ir apskritai asmens – ne tik fizinio, bet ir juridinio) teises ir laisves, *inter alia* žmogaus orumą, ypatinga svarba tenka žalos atlyginimo institutui. Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato Įstatymas. Taigi būtinumas atlyginti asmeniui padarytą materialinę ir moralinę žalą yra konstitucinis principas (Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai). Šis konstitucinis principas neatsiejamas nuo Konstitucijoje įtvirtinto teisingumo principo: Įstatymais turi būti sudarytos visos reikiamos teisinės prielaidos padarytą žalą atlyginti teisingai (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas).

Manytume, jog Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies nuostatos, kad asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas, negalima interpretuoti kaip leidžiančios įstatymų leidėjui šias Konstitucijoje įtvirtintas žalos rūšis vertinti taip skirtingai ir nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį asmeniui padarytos moralinės žalos atlyginimas galėtų būti gerokai mažesnis nei materialinės žalos atlyginimas, kadangi dėl to būtų pažeidžiama šių konstitucinių vertybių pusiausvyra. Taigi darytina išvada, kad ginčijamu teisiniu reguliavimu nustačius dėl eismo įvykio žalą patyrusiam asmeniui draudiko atlygintinos neturtinės (moralinės) žalos maksimalų dydį, kuris yra **tūkstantį kartų** mažesnis nei atlygintinos žalos asmeniui maksimalus dydis, buvo pažeista konstitucinių vertybių pusiausvyra.

4.3. Konstitucinis Teismas Nutarime pažymėjo, kad nustatydamas privalomojo draudimo pagrindus ir sąlygas įstatymų leidėjas gali *inter alia* nustatyti maksimalias draudimo sumas.

Konstitucinis Teismas, 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime sprenddamas dėl teisinio reguliavimo, nustatančio valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais asmeniui padarytos žalos atlyginimą, konstitucingumo, *inter alia* suformulavo tokią konstitucinę doktriną: „Įstatymų leidėjas neturi konstitucinių įgaliojimų nustatyti ir kokių nors maksimalių atlygintinos valstybės institucijų, pareigūnų neteisėtais veiksmais asmeniui padarytos žalos dydžių, kurie suvaržytų teismą ir neleistų priteisti teisingo atlyginimo už tą asmens patirtą materialinę ir (arba) moralinę žalą.“ Minėta konstitucinė doktrina, nors ir negali būti tiesiogiai taikoma vertinant teisinį reguliavimą, nustatantį privalomojo draudžiamojo žalos atlyginimo dydžius, yra reikšminga tuo, kad minėtame nutarime Konstitucinis Teismas itin pabrėžė asmens teisės gauti teisingą moralinės žalos atlyginimą jam kreipusis į teismą svarbą.

Pažymėtina, kad Nutarime nebuvo vertinama nukentėjusio dėl eismo įvykio asmens galimybė gauti teisingą neturtinės (moralinės) žalos atlyginimą, kai nukentėjęs dėl eismo įvykio asmuo faktiškai negali išsireikalauti patirtos žalos atlyginimo iš asmens, atsakingo už žalos padarymą (pvz., už žalą atsakingas asmuo žuvo per eismo įvykį, o jo turto nepakanka žalai atlyginti), o draudimo išmoka yra vienintelė galimybė nukentėjusiajam gauti žalos – tiek turtinės, tiek neturtinės – atlyginimą.

Tarp Konstitucijos įtvirtintų vertybių yra pusiausvyra (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2006 m. kovo 14 d. nutarimai).

Įstatymų leidėjas, nustatydamas maksimalias draudimo sumas, turi diskreciją įstatyme neišskirti materialinės ir moralinės žalos asmeniui atlyginimo nustatydamas konkrečius dydžius ir leisti teismui priteisti teisingą žalos atlyginimą. Tačiau jeigu šios konstituciškai vienodai svarbios žalos rūšys įstatymų leidėjo yra išskiriamos nustatant konkrečius maksimalius atlygintinos žalos dydžius, jam kyla pareiga paisyti *inter alia* iš Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių proporcingumo, protingumo reikalavimų, teisingumo principo. Nė vienos Konstitucijoje įtvirtintos asmeniui padarytos žalos rūšies atlyginimas negali būti įstatymų leidėjo sureguliuotas taip, kad taptų fiktyvus. Šios įstatymų leidėjo pareigos nepaneigia ir žalą patyrusio asmens iš Konstitucijos kylanti teisė tais atvejais, kai draudimo sumos nepakanka

padarytai žalai visiškai atlyginti, bendrais pagrindais reikalauti iš žalą padariusio asmens ar už jo veiksmus atsakingo kito asmens visiškai atlyginti jam padarytą žalą, *inter alia* moralinę.

5. Konstitucinio Teismo nagrinėtos konstitucinės justicijos bylos kontekste paminėtinas Europos laisvosios prekybos asociacijos (angl. EFTA) teismo (toliau – ir EFTA teismas) sprendimas byloje E-8/07, susijusioje su neturtinės žalos, padarytos dėl eismo įvykio, atlyginimu. EFTA teismas, interpretuodamas Europos Sąjungos privalomojo civilinės atsakomybės draudimo santykius reglamentuojančias direktyvas, padarė išvadą, kad šiose direktyvose kalbama apie bet kokios rūšies nuostolius ar žalą, nesvarbu, ar ji turtinė, ar neturtinė, ir kad nacionalinė teisė, nenumatanti neturtinės žalos atlyginimo privalomojo draudimo sistemoje, yra nesuderinama su Europos Sąjungos motorinių transporto priemonių draudimo direktyvų nuostatomis. Europos Sąjungos direktyvų nuostatos turėtų būti interpretuojamos kaip padengiančios abiejų rūšių – turtinę ir neturtinę – žalą. Kitokia interpretacija prieštarautų tikslui užtikrinti laisvą judėjimą ir garantuoti toki pat elgesį su nukentėjusiais, kad ir kur Europos ekonominėje erdvėje įvyksta nelaimingas atsitikimas (EFTA teismo 2008 m. birželio 20 d. sprendimas *Celina Nguyen* byloje E-8/07).

Toma Birmontienė

Algirdas Taminskas